

DOS CENTENARIS

«Canigó» i «Lo llibret de versos»

Les edicions de *Lo llibret de Versos* de Teodor Llorente, 1885, i del *Canigó* de Jacint Verdaguer, 1886, han esdevingut un punt de partença obligat per tal d'entendre l'època i els qui la poblaven. Ara en commemorem l'aniversari.

Miquel Alberola

JORDI VICENT

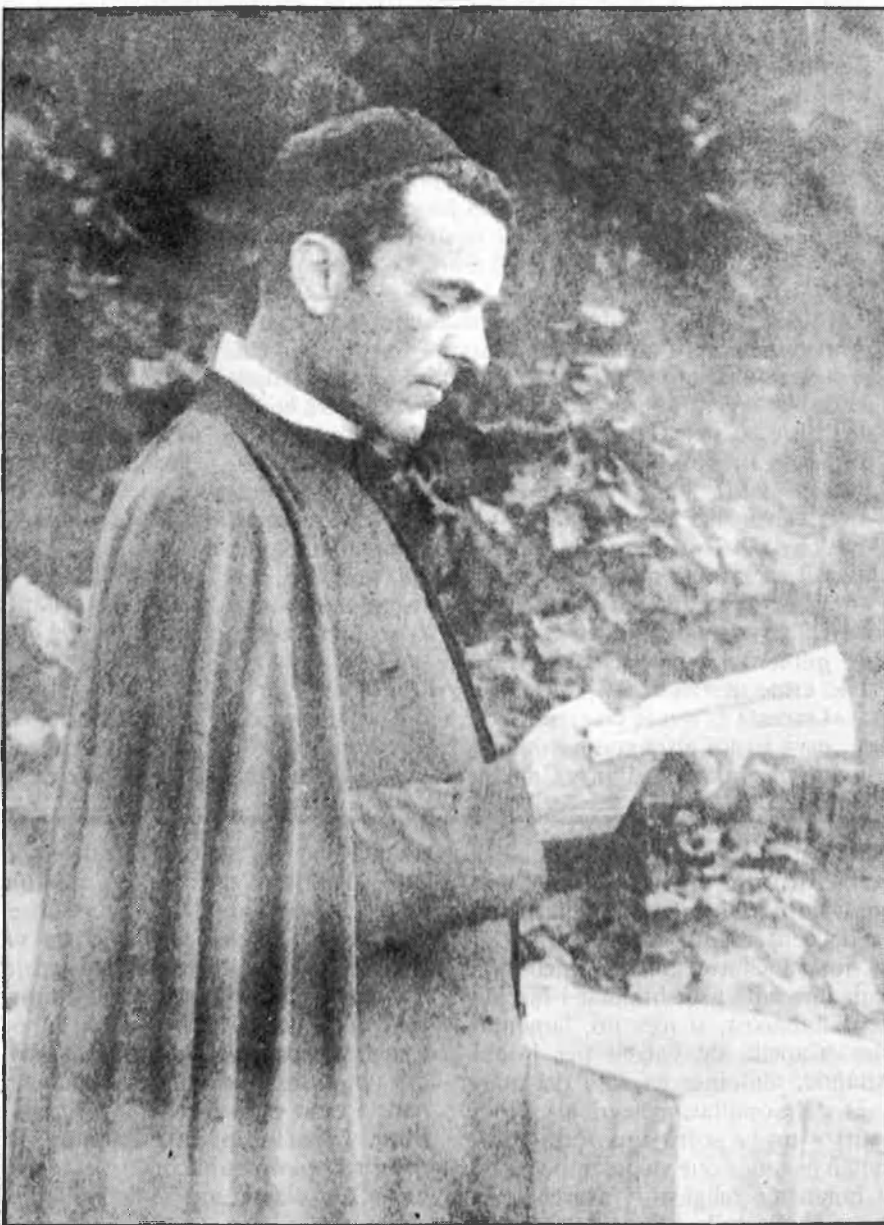
«**M**ariquita, és lleget!» fou la resposta de Felicíssim Llorente a la seua muller al presentar-li el fill, en 1836.

Aquell impuls de bolquers, que amb els anys esdevindria home ferm, barba curta i espessa, faccions voluminoses, ulls mats i moviments lents, assossegats —com va dibuixar-lo Azorín—, assoliria la quasi totalitat de reconeixements públics, guardons de bronze i pergamí i corones de llorer que la nostra societat ha tributat, o podrà tributar, a cap representant de la literatura catalana feta al País Valencià o per fer. La societat, però, no només és una institució. També es constitueix de persones.

La de Verdaguer seria una altra història. Quan mossén Cinto va nàixer, Teodor Llorente ja era universitari amb només nou anys. Coses de l'ensenyament de la dècada moderantista. Jacint Verdaguer no fou un home ferm, ni de constitució física ni psíquica, i el sabor del llorer només el va conèixer en l'*Atlàntida* i en algun plat de mongetes. Poc més.

Tot l'assossegament del *carissime grand felibre de Valenço* —com Mistral anomenava Llorente— era intranquil·litat dramàtica en mossén Cinto. Una existència accentuada d'esdeveniments tristament extraordinaris que es va resoldre en diverses malalties d'indole física, anèmia cerebral, i psíquica, possessions demoniaques, deliris i al·lucinacions.

Don Teodor, amb poc més de tres dècades d'existència, s'havia amassat un sòlid i reconegut equilibri social entre els benpensants i disposava d'una economia satisfeta. Arguments que, junt amb una voluntat d'ordre i una ostensible propensió a la cosa

JORDI VICENT

Dalt, caricatura de Llorente en saragüells. Baix, Jacint Verdaguer en 1886, any en què publicà *Canigó*.

Llorente i Verdaguer: una commemoració

Una amistat duradora i contínuament renovada

Estem vivint, a hores d'ara, el trànsit de 1985 a 1986, que ens recorda un moment de la història de la literatura catalana que no cal oblidar: dos centenaris. En 1885 a València va aparèixer un petit recull de versos del periodista Teodor Llorente, *Lo Llibret de Versos*; l'any següent a Barcelona es va publicar un poema èpic i historicista, impregnat de llegendes, *Canigó*, el qual firmava un capellà humil de poble: Jacint Verdaguer.

El primer dels autors era un jove periodista que es desvetllava com a entusiasta poeta de València. I com a tal havia cantat la pàtria i l'esperança de la llengua.

L'altre poeta, Jacint Verdaguer —nascut a Folgueroles el 1845—, endinsant-se pels camins de la història i de l'èpica va cantar els orígens de la pàtria.

El poeta valencià escrivia:

«Salut ciutats volgudes! ¡València! ¡Barcelona!
Ab llavi humil vos besa los peus la mateixa ona,
Portant-vos les memòries d'uns altres temps més grans.
Los fills enyoradissos dels Berenguers i els Jaumes
Són sempre germans.
Un mateix cau tinguérem en la mateixa soca:
Els uns, al separar-nos, buscàreu l'aspra roca,
I els altres acampàrem en el flairós jardí;
Mes sempre que els cors junta de nostres mans l'estreta,
Al vell tronc llemosí.»

Aquest poema, «València i Barcelona», escrit en la primera anada a Catalunya de Llorente en expressió sincera d'un profund sentiment fraternal que va contribuir a establir la germanor entre els poetes d'una i altra banda de l'Ebre. Amb les freqüents visites, s'establí una amistat duradora i renovada entre els moviments renaixentistes de Catalunya i de València. Llorente obtingué premis diverses vegades en els certàmens literaris del Principat.

L'any 1866 fou mantenidor dels Jocs Florals de Barcelona, i en 1880 és nomenat president del consistori, honor reservat als autors i a les personalitats més rellevants. Aquell any va assistir i fou premiat en les solemnes festes del mil·lenari de Montserrat.

El crític literari Josep Yxart va escriure:

«Llorente és a més de germà, veí. Viu a la mateixa casa, però en un altre compartiment. No ve tan sols a les grans solemnitats de l'any. Com a veí que és, quan s'im-

provisa un acte, es truca a la seua porta i puja sense necessitat de sortir al carrer. Es compta amb ell per a tot.»

Aquesta fraternitat entre els poetes, fruit d'aquells viatges, va establir una relació ben cordial, però no de dependència per cap de les dues parts.

Llorente, molts anys després, referint-se a la col·laboració entre catalans i valencians escriu en una carta al musicòleg López-Chavarrí (en 1908) aquestes paraules:

«Yo he sido siempre contrario a los que han querido hacer del valenciano un coto redondo, bien cerrado, exagerando las diferencias que hoy separan nuestra lengua de la catalana. Literalmente, no había más que un idioma en Cataluña, Valencia y Mallorca, y 'debemos tender a restablecer esa unidad'.»

No és menys significativa l'opinió dels catalans renaixentistes que es pot deduir d'aquestes paraules de Víctor Balaguer en el pròleg al llibre *Flors del Túria*:

«El valencià no és més que una branca del català, una branca del gran tronc de la llengua d'oc, a tan alta glòria portada pels antics trovadors; però quan el valencià el parlen i l'escriuen poetes com Labaila, Llorente, Querol..., Pizcueta, Ferrer i Bigné i (abans) altres poetes, com Vicent Boix, el patriarca dels trovadors del Túria, llavors el valencià és una llengua dolcíssima...»

Del poema *Canigó*, de Jacint Verdaguer, se'n varen fer les següents edicions: Barcelona 1886, 1901, 1912, 1921; edició de luxe, en gran format, de 1931. Adaptació escènica d'aquest poema en tres actes, per Josep Carner, amb música de Jaume Pahissa, Barcelona 1910. El propi autor féu una adaptació del seu poema per a òpera, la partitura de la qual començà el mestre Amadeu Vives, que deixà sense acabar. També hi ha una adaptació per a lectures infantils, per Artur Martorell. Badalona, 1929; Barcelona, 1944; Vic, 1945. Aquest mateix llibre fou traduït al castellà, al francès i a l'italià.

De *El llibret de versos de Teodor Llorente* hi ha les següents edicions: València, 1885; *Nou Llibret de versos, València, 1902*; *Llibret de Versos, en dos volums, València, 1914*. Pel que fa a les traduccions, el llibre de Llorente, llevat de la versió catalana, tan sols va conèixer una tria a manera d'antologia en castellà feta pel que signa aquest article, en 1929. La qual cosa ens pot donar una idea ben explícita de la qualitat dels dos llibres que ara commemorem.

Lluís Guarnier

pública i a la representació social, li permetrien d'ordir, en el futur, maquinacions polítiques militants al servei del conservador Francisco Silvela.

Mossén Cinto, contràriament, va tenir una vida transhumant i farcida de daltabaixos, si més no, lamentables. Capellà de vaixell per l'oceà Atlàntic, almoïner en casa del marquès de Comillas, pelegrí als Llocs Sants —on va sofrir una forta commoció psíquica que va desembocar en el fanatisme religiós—, exorcista en cap a la Casa de l'Oració, confinament al Santuari de la Gleva, fugida de la Gleva, allotjament a casa d'una

viuda i diverses peticions de detenció policial..., són els diversos capítols de les batesses que va patir. Conseqüentment, la clerecia integrista va reaccionar amb l'ordre de suspensió a *divinis* de les faenes d'hàbit a mossén Cinto, per tal de llevar-li el rubor a la Barcelona benpensant. En èpoques més obscures, Jacint Verdaguer hauria estat cremat en una plaça pública. En 1895, però, l'assumpte va dividir l'opinió pública. Era el temps de les *Flors del Calvari* i de la *Defensa Pròpia*.

Mentrestant, Teodor Llorente amuntegava glòries, i els anys se li

traduien en fermaça de civisme burges. Don Teodor segurament va sofrir pel comportament de mossén Cinto i no és improbable que fes més d'una pregària amb la creueta a la mà que el capellà li va construir en el viatge a Palestina.

Aquests homes tan distints i tan distants, paradoxalment disposen de molts nexes que els aproximen. Ha quedat coneguda constància de l'amistat que compartiren i dels versos que es dedicaren. I encara la gran tasca que tots dos feren —amb les diferències òbvies del decurs de la Renaixença a Catalunya i al País

Valencià— integrant el *volksgeist*, l'exaltació de les coses pròpies, que exaltava Europa. L'un, mossén Cinto, culminà el moviment; l'altre, Teodor Llorente, s'entossudí no solament a implantar-lo aci, sinó a voler-lo perpetuar. La Renaixença valenciana no va existir mai, però Llorente fou renaixentista.

Mossén Cinto va acabar malament. És sabut. A Madrid li van restituir l'ocupació d'hàbit i va concloure els seus dies amb un sou simbòlic, desnodrit, malalt de tuberculosi i desvalgut. A última hora tothom va apiadar-se d'una glòria moribunda i Francesc cambó s'encarregà d'exhibir-ne les despulles.

Llorente, retirat dels quefers periodístics, acabà els seus dies entre l'Hort de Museros i la propietat de Natzaret amb la tranquil·litat del jubilat i la joia d'haver estat allò que havia volgut ser.

Dalt, Teodor Llorente en l'època de plenitud. Baix, d'esquerra a dreta, Medalló commemoratiu de Lo Rat-Penat per la publicació de Lo Llibret de Versos en l'any de la publicació. Primera pàgina de l'exemplar de Canigó que Jacint Verdaguer regalà a Teodor Llorente. Damunt la dedicatòria, la creueta que mossén Cinto construí a Palestina per a Llorente. Carpeta que incloïa el manuscrit original de Canigó regalada per l'autor a Llorente. El manuscrit fou robat.

JORDI VICENT

JORDI VICENT

Les dades fan creure que l'enterrament de mossén Cinto fou tan multitudinari com el de Durruti. Una autèntica manifestació de dol compartida per la totalitat de l'opinió pública. Els anarquistes i els esquerranistes, encara que de forma naïf, reivindicaren mossén Cinto i en promogueren una campanya de solidaritat pòstuma.

L'enterrament de don Teodor no fou menys multitudinari i també va encloreure tot el dol de les diverses opinions, llevat els radicals d'esquerreres. En esclatar la Guerra de 1936 arrencaren la seua estàtua i l'ambaixada soviètica s'instal·là a sa casa. Els diplomàtics russos li van buidar les presatgeries de la seua biblioteca en un rampell de culturització del proleta-

riat. Coses. No fou l'únic robatori. En certa ocasió que va haver ostensible concurrència per casa dels Llorente, desaparegué l'original manuscrit del *Canigó*, el qual havia estat regalat per mossén Cinto i del qual nosaltres reproduïm la carpeta buida. Fam de cultura.

Llorente i Verdaguer, l'un, poeta oficial, i l'altre, poeta fotut per la vida, foren víctimes d'una *boutade* imperdonable. Don Teodor la va patir en vida. El 14 de novembre de 1909 cent quaranta-mil ciutadans i camperols, atapeïts en la gran pista de l'Estadi de l'Exposició, retien amb la seua presència l'últim homenatge i legitimitaven la coronació postrera. Algú, amb mala llet, va preparar-li una caravana de flors per passejar-lo-hi.

Es va resistir, però l'hi pujaren. La manifestació dels valencianistes més joves probablement el va consolar.

La de mossén Cinto fou després de mort i més ignominiosa. Estamparen el seu rostre en els bitllets de cent duros. Si aquests dos moments històrics poguessen unir-se en un mateix temps, possiblement se sentirien les tres cordes de l'arpa acompanyant els excursionistes de Lo Rat-Penat mentre volaven les abelles pel farigolers del *Canigó* i vora el barranc dels Algadins, les empaperadores de taronges cantaven una cançó als coloms missatgers que allunyaven amb l'Himne de l'Exposició els dimonis interiors. Cultura.

Tots dos dividiren l'opinió pública i el centenari els torna plegats.